

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 677.11:676.034.24:330.34

ЛЬОНАРСТВО УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ГАЛУЗІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Богданюк О.В., Гайдученко Т.М.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті висвітлено сучасний стан льонарства та льонопереробної галузі в Україні. Виявлено негативну тенденцію вирощування льону в останні два десятиліття, складний стан льонопереробної галузі. З'ясовано причини занепаду традиційної галузі. Розглянуто перспективи галузі на вітчизняному та світовому ринках льону. З'ясовано, що розвиток льонарства здатен покращити економічну ситуацію в Україні за рахунок великої затребуваності льонотрести, насіння льону, продуктів переробки льону як на вітчизняному, так і на світовому ринках льону. Розглянуто екологічний аспект вирощування льону. Надано рекомендації по відродженню галузі.

Ключові слова: льон, льонарство, льонозаводи, динаміка показників виробництва льону, стратегія розвитку галузі.

Постановка проблеми. Однією з основних технічних культур в агропромисловому комплексі України є льон. Популярність виробів з льону зростає у всьому світі, саме тому експорт льонопродукції міг би значно покращити стан національної економіки, особливо за наявності багатьох факторів, що її дестабілізують. Не сприяють зростанню української економіки і досить низькі ціни на світовому ринку на основні експортні складові України – пшеницю та метали. Прийняті в 2017 р. рішення ЄС про введення антидемпінгового мита на ввезення сталі з України, а також про введення антидемпінгового мита на ввезення кукурудзи не сприяють надходженню валютних коштів в Україну і негативно відображаються на економічній ситуації. Ціни ж на льон та льонопродукцію стабільно зростають, крім того, на світовому ринку льону існує значний дефіцит даної продукції. Розвиток льонарства на цьому етапі стає ще більш доцільним.

Вирощування льону в Україні важливо та перспективно з точки зору екології, оскільки ця рослина не виснажує ґрунт, а для її обробітку не потрібні інсектициди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з вирощуванням та переробкою льону, турбували багатьох вітчизняних вчених, серед яких були Н. Кравчук, В. Якобчук, І. Чехова, С. Чехов, М. Шкурко та інші. Розвиток та стан галузі у різні роки досліджували О. Домінська, А. Москаленко, В. Москаленко. Проте на сьогодні, можливості якнайшвидшого відродження льонарства недостатньо вивчені і потребують подальших досліджень.

Метою статті є з'ясувати сучасний стан льонарства та льонопереробної галузі в Україні, а також причини їх занепаду. Розглянути перспективи розвитку галузі у світлі вітчизняних та міжнародних тенденцій. Надати рекомендації для відродження та стабілізації льонарства.

Виклад основного матеріалу статті. Льон – традиційна прядильна культура, яку віками вирощували на території України. Ще до часів Ки-

ївської Русі люди виготовляли з льону волокно, полотно та олію. Льон вирощували і в інших країнах. В лляне полотно загортали мумії фараонів, з нього ж була виготовлена Туринська плащаниця [3]. Здавна були відомі лікувальні та антисептичні властивості льону. Полотно з льону цінували за довговічність, практичність, міцність, гігроскопічність, світлостійкість.

У сучасних умовах асортимент продукції з льону постійно зростає. З цієї цінної рослини виготовляють шпагат, мотузки, брезент, полотно, утеплювач, будматеріали, картон, папір для банкнот та цінних паперів, катонін, бинти, вату та багато іншого. Всі вироби екологічно чисті, завдяки наявності у рослині кремнезему мають антисептичні властивості, корисні та зручні у користуванні.

Діагностика стану галузі вказує на негативні тенденції розвитку льонарства. Починаючи з 1995 р. галузь почала занепадати, площі культури значно скоротились, а в деяких регіонах України майже зникли [5]. Впродовж 2014–2016 рр. площі під льоном-довгунцем залишалися стабільними і склали 1,4 тис. га. Площі під олійним льоном дещо розширилися і становили 62 тис. га у 2016 р. проти 46,1 тис. га у 2014 р. (збільшились на 35%) (рис. 1, 2) [2].

Якщо ж порівняти вирощування льону-довгунцю в Україні в 2016 р. і в далекому 1913 – вимальовується невтішна картина: площа посіву зменшилась в 11 разів (рис. 3) [2; 3].

При катастрофічному зменшенні площ посівів можна відзначити той факт, що врожайність у 2016 р. за рахунок використання інноваційних технологій значно зросла.

Протягом 2017 р. значного зрушення у відродженні льонарства, не зважаючи на певні зусилля зі сторони держави та зацікавлених у справі ентузіастів, на жаль, не відбулося.

Не кращі справи з переробкою льону. У 1980 р. на території України працювало сорок льонозаводів та два льонокомбінати [5]. У 2017 р. залишилося шість діючих льонозаводів (один у Черні-

гівській обл., три у Житомирській та два у Сумській), які працюють на 10-15 відсотків. У Сумській обл. у м. Глухів працює ТОВ «Лінен оф Десна», яке вирощує льон-довгунець, займається первинною переробкою льонотрести та виробництвом шпагату, мотузки та паливних брикетів. У вказаних областях збереглися також сім недіючих льнозаводів. Усі льнозаводи (крім ТОВ «Лінен оф Десна») устатковані застарілим, зношеним обладнанням [7].

Відповідно, сучасне льонарство знаходиться у критичному стані, навіть деякі стабілізуючі заходи зі сторони держави не змогли зареалізувати ситуації. Показники колись провідної галузі навіть не відображаються на офіційному сайті Державної служби статистики України.

Занепад галузі розпочався ще у 1995 р. Великі зміни в країні призвели до втрати звичних ринків льону та льнопродуктів; у зв'язку з приватизацією та зміною форми власності з державної на приватну, відбувся розрив зв'язків між виробниками льону та його переробниками, також були втрачені налагоджені зв'язки з виробниками текстилю та швейними підприємствами [4]. Звичні до того державні відшкодування виробникам льону значно зменшились і, відповідно, мотивація розширювати площі посівів зникла. Розробники нових сортів льону, так як і розробники інноваційних технологій, знаходяться у стані постійного недофінансування. Подальшу ситуацію загострила складна економічна ситуація у країні.

На сьогоднішній час тільки невелика частка льону переробляється у країні, більша частина сировини (трести та насіння) експортується за кордон [1]. Звісно, це непогано, але значно вигідніше було б експортувати продукти переробки льону або ж готові вироби. Тим більше, що багато підприємств текстильної та швейної галузей змушені користуватися імпортованими волокном та тканинами, виготовленими саме з льону. Це невигідно як виробникам, так і країні.

В останні роки льон-довгунець вирощують лише в трьох областях: Житомирській, Сумській та Чернігівській [7]. У 2017 р. вперше за багато років 88 га льону-довгунцю виростили у с. Мізяків Калинівського району Вінницької області. У Рівненській області (біля с. Костянтинівка Сарнинського району) китайська компанія за підтримки місцевої влади здійснює проект із розвитку льонарства. Компанія планує вирощувати та переробляти льон-довгунець і вже будує сучасний льнозавод. На Житомирщині теж займаються зведенням нового льнозаводу [1].

Переробка льонотрести – трудомістка галузь. Побудувати льнозаводи та забезпечити їх си-

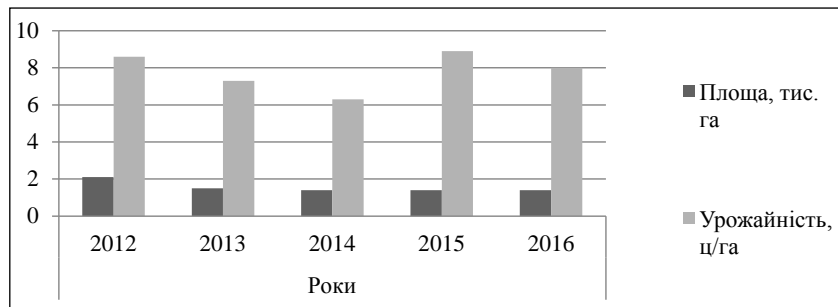

Рис. 1. Динаміка показників виробництва льону-довгунцю, 2012-2016 рр.

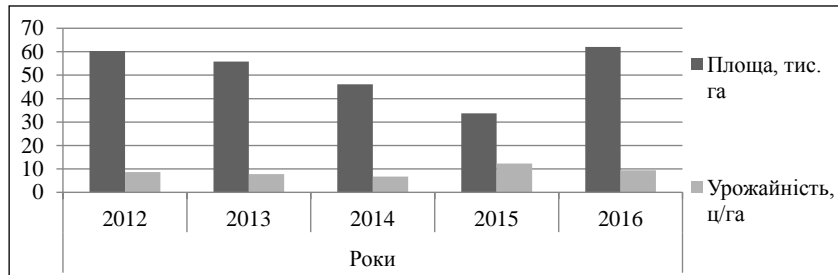

Рис. 2. Динаміка показників виробництва олійного льону, 2012-2016 рр.

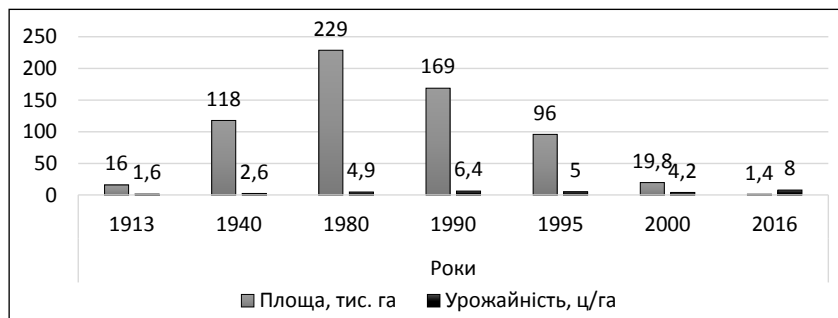

Рис. 3. Динаміка показників виробництва льону-довгунцю в Україні, 1913-2016 рр.

ровиною – значить створити багато робочих місць та значно поліпшити соціально-економічну ситуацію в регіонах. А у таких областях, як Житомирська, Рівненська, Сумська дуже вигідно вирощувати льон-довгунець, оскільки можна отримати два врожаї на рік (весняного посіву та посіву після збору зернових у липні).

У 2016–2017 рр. аграріями та переробниками, а також іншими зацікавленими особами було здійснено ряд заходів, спрямованих на популяризацію та збільшення виробництва льону. Зокрема, 29 серпня 2017 р. було створено Асоціацію розвитку льонарства та коноплярства України. Членами Асоціації стали виробники та переробники льону, представники текстильної, швейної галузей та інші зацікавлені у відродженні льонарства особи.

Також 24 травня 2017 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні до 2020 р. Метою Стратегії є сприяти розвитку підприємництва [6]. Це покращить стан підприємців – виробників та переробників льону.

Українські виробники експортують насіння льону та трести у Китай та у країни Європи [1]. Так як з вересня 2017 р. працює Угода між Україною та ЄС про асоціацію, з кожним роком все

вигідніше експортувати у країни Європи льонопродукцію. Крім того, від льону та льонопродуктів канадського походження у багатьох країнах відмовилися, так як у них виявили домішки ГМО (а Канада – один з найбільших виробників льону). На ринку льону Америки теж відчувається нестача льонопродуктів, попит на них перевищує пропозицію. Отже, є всі основи збільшувати площі вирощування льону, особливо льону-довгунцю, адже, крім якісної трести, з якої можна виготовляти довге волокно, можна використовувати також насіння – як корисну біодобавку до їжі, що практикується у всьому світі у світлі здорового харчування, так і переробляючи на олію. Актуально використовувати льон і в середині країни, стимулюючи переробку льону, а також текстильну та швейну промисловість, суттєво зменшивши при цьому рівень безробіття у країні, і експортувати сировину (тресту та насіння), а також продукти переробки та готову продукцію з льону в Америку, країни ЄС та Азії. Адже український льон якісний, та й значно дешевший за рахунок меншої собівартості, в його купівлі зацікавлені багато країн.

Висновки і пропозиції. Для відродження галузі потрібно докласти всіх зусиль, особливо зі сторони держави, адже льонарство здатне значно підвищити економічний потенціал як регіонів, так і країни в цілому. Основними напрямками відродження та стабілізації галузі, на нашу думку, мають бути наступні заходи та реформи:

- зменшення експортного мита на льон та льонопродукти. Реформа допоможе підвищити інтерес виробників відповідних регіонів до вирощування льону за рахунок можливості вигідно експортувати сировину. Із збільшенням виробництва льону сировиною будуть забезпечені і вітчизняні переробники. Підвищені експортні можливості при нарощуванні виробництва залучать у країну додаткові валютні надходження;

- відміна імпортного мита на спецтехніку для вирощування льону та на обладнання для пере-

робки трести на льонозаводах. Такі заходи допоможуть відродити як вирощування льону, так і льонопереробну галузь, зробити її ефективною завдяки заміні застарілого обладнання та використанні досягнень науково-технічного прогресу;

- запровадження обґрунтованих дотацій для виробників льону-довгунцю. В результаті збільшаться можливості сільгоспвиробників до вирощування цієї потрібної для ринкового господарства України культури;

- інвестиції в наукові селекційні роботи по виведенню нових вітчизняних якісних сортів льону, що дозволить збільшити продуктивність вирощування льону та якість сировини;

- запровадження безкоштовних консультацій для сільськогосподарських виробників, бажаючих займатися вирощуванням льону, по технології вирощування та обробітку культури. Багато аграрників недостатньо ознайомлені з технологією вирощування та обробітку льону, тому і не займаються його виробництвом. Полегшений доступ до знань допоможе багатьом започаткувати у своїх господарствах вирощування льону;

- посилення відповідальності сільськогосподарських виробників за виснаження та забруднення оброблюваної землі, посилення контролю за якістю землі. В результаті зменшаться площі вирощування монокультур, що виснажують землю та зменшують її родючість (соняшник, кукурудза). Виробники звернуть увагу на такі корисні культури, як льон, що не призводить до виснаження землі та в умілих руках може бути дуже вигідним. Дана реформа також покращить екологічну ситуацію в країні.

Вирощування льону-довгунцю потребує використання спецтехніки, тому дрібним сільгоспвиробникам не вигідно займатися цією культурою. Цю проблему можна вирішити за умови об'єднання кількох дрібних сільськогосподарських виробників, зацікавлених у вирощуванні льону, або за можливості оренди ними відповідної техніки.

Список літератури:

1. Агроцентр. Новини сільського господарства України та світу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.agro-center.com.ua/>.
2. Інформаційне агентство «АПК-Інформ». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apk-inform.com/ru>.
3. Історія та поширення льону-довгунцю. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agrosience.com.ua/plant/istoriya-ta-poshyrennya-lonu-dovguntsya>.
4. Кравчук Н.І., Яковчук В.П. Агропромислова інтеграція як чинник зростання конкурентоспроможності льоно-виробництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/1887>.
5. Москаленко А.М. Історико-економічні аспекти розвитку вітчизняного льоно-виробництва / Москаленко А.М., Москаленко В.А. // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 41–46.
6. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р.
7. Чехова І.В. Вітчизняний ринок льону / Чехова І.В., Чехов С.А., Шкурко М.П. // Економіка України. – 2017. – № 1. – С. 52–54.

Богданюк Е.В., Гайдученко Т.Н.

Национальный университет биоресурсов
и природопользования Украины

ЛЬНОВОДСТВО УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОТРАСЛИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Аннотация

В статье освещено современное состояние льноводства и льноперерабатывающей отрасли Украины. Выявлено негативную тенденцию выращивания льна в последние два десятилетия, сложное состояние льноперерабатывающей отрасли. Выяснены причины упадка традиционной отрасли. Рассмотрены перспективы отрасли на отечественном и мировом рынках льна. Установлено, что развитие льноводства способно улучшить экономическую ситуацию в Украине за счет большой востребованности льнотрепты, семена льна, продуктов переработки льна как на отечественном, так и на мировых рынках льна. Рассмотрены экологические аспекты выращивания льна. Даны рекомендации по возрождению отрасли.

Ключевые слова: лен, льноводство, льнозаводы, динамика показателей производства льна, стратегия развития отрасли.

Bogdaniuk O.V., Hayduchenko T.M.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

UKRAINE'S FLAX INDUSTRY: CURRENT STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Summary

The article describes the modern state of flax and linseed industry in Ukraine. The negative tendency of flax cultivation in the last two decades, a complicated state of the flax industry has been revealed. The reasons of the decline of the traditional branch are found out. The prospects of the industry in the domestic and world markets of flax are considered. The development of flaxseed is able to improve the economic situation in Ukraine due to the high demand of flax, flax seeds, flax processing products on both the domestic and international markets of flax. The ecological aspect of flax growing is considered. The recommendations on the revival of the industry are given.

Keywords: flax, flax plants, dynamics of flax production indicators, strategy of development of the industry.